

Vybrané otázky trestního řízení

David Texl

Přednáška 25. 3. 2022

Struktura přednášky

- Úvod do problematiky trestního řízení (charakteristika, prameny, zasazení do kontextu trestního práva)
- Základní zásady trestního řízení
- Obecná charakteristika jednotlivých stádií trestního řízení
- Charakteristika procesního postavení poškozeného a svědka (jejich práva a povinnosti)
- Součinnost státních orgánů a fyzických a právnických osob s OČTŘ
- Trestní oznámení (způsob podání, charakteristika, procesní význam, důkazní hodnota)
- Závěrečné shrnutí

Pojem trestního práva procesního

- TPH upravuje podmínky, za nichž vzniká nárok státu na potrestání pachatele X TPP upravuje postup, jímž se má zjistit, zda tento nárok skutečně existuje a postup, jak tento nárok prosadit
- Předmětem TPP je úprava postupu orgánů činných v trestním řízení, směřujícího k prosazení norem trestního práva
- Předmětem trestního řízení jsou ty skutečnosti, jimiž se musejí zabývat OČTŘ při řešení konkrétní trestní věci
- Monopol státu v oblasti trestního postihu

TPP a příbuzné vědní obory

- Kriminalistika
- Kriminologie (vč. viktimologie a penologie)
- Forezní psychologie
- Soudní lékařství
- Soudní inženýrství

Pojem trestního řízení a jeho základní charakteristika

- Trestním řízením se rozumí zákonem stanovený postup OČTŘ a dalších subjektů podílejících se na tomto postupu s cílem zjištění trestných činů a jejich pachatelů a jejich spravedlivého potrestání, jakož i zajištění výkonu rozhodnutí o potrestání (vychází z § 1 TrŘ)
- Jak zjištění skutkového stavu, tak určení právních důsledků a jejich výkon musí vždy proběhnout přesně stanoveným postupem, který má zaručit bezchybnost rozhodování v trestních věcech, průhlednost a kontrolovatelnost tohoto postupu (Šámal, Musil, Kuchta a kol.)
- Účel trestního řízení nevyhází pouze z § 1 TrŘ, ale promítá se i v některých zásadách (právo na spravedlivý proces, zásada legality, zásada oficiality ...)

- Účelem i předcházení a zamezování páčání TČ (preventivní funkce TP)
- Výchovné působení ve vztahu ke společnosti
- budování důvěry veřejnosti v činnost OČTŘ – právo na spravedlivý proces *(Je vždy dodržováno?)*
- Trestní řízení je kontradiktorní (projevuje se při dokazování)

Prameny TPP

- Prameny v **materiálním** (důvody vzniku právní normy) a **formálním** (formy, v nichž normy TPP nacházejí svůj odraz) smyslu
- **Ústava** – normy nižší právní síly jí nesmějí odporovat, je základem pro TPP (procesní exempce, abolice prezidenta, státní zastupitelství a jeho postavení v TR, výkon moci soudní ...)
- **Listina základních práv a svobod** (právo na spravedlivý proces, zásada zákonnosti, presumpce neviny ...)
- **Trestní řád** (zákon č. 141/1961 Sb.)
- **Zákon o soudnictví ve věcech mládeže** (zákon č. 218/2003 Sb.)
- **Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim** (zákon č. 418/2011 Sb.)
- **Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních** (zákon č. 104/2013 Sb.)
- **Zákon o obětech trestných činů** (zákon č. 45/2013 Sb.)
- **Zákon o státním zastupitelství** (zákon č. 283/1993 Sb.)
- **Zákon o Policii ČR** (zákon č. 273/2008 Sb.)

Základní zásady TPP a TŘ

- Jedná se o určité právní principy, vůdčí právní ideje jimiž je ovládáno trestní řízení a které musí být vykládány a aplikovány v souladu s Ústavou, LZPS, popř. v jejich duchu
- Pravidla (principy), která jsou výslovně či mlčky (zpravidla) vyjádřena v TrŘ, představují východiska pro tvorbu (zákonodárce), interpretaci a aplikaci (orgány činné v trestním řízení) systému trestněprávně procesních norem
- Funkce základních zásad: **interpretační** (jednoznačná interpretace), **aplikační** (při činnosti OČTŘ), **zákonodárná** (při tvorbě práva), **poznávací** (charakter zásad určuje charakter TŘ), **kontrolní** (dodržování zákonnosti)

Přehled základních zásad TPP a TŘ

- Zásada zákonnosti (§ 2 odst. 1 TrŘ; = zás. řádného zákonného procesu, zás. stíhání jen ze zákonných důvodů)
- Zásada presumpce nevinny (§ 2 odst. 2 TrŘ)
- Zásada legality (§ 2 odst. 3 TrŘ)
- Zásada přiměřenosti a zdrženlivosti, zásada rychlosti řízení (§ 2 odst. 4 TrŘ)
- Zásada materiální pravdy, zásada vyhledávací (§ 2 odst. 5 TrŘ)
- Zásada volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 TrŘ)

- Zásada spolupráce OČTŘ se zájmovými sdruženími občanů (§ 2 odst. 7 TrŘ)
- Zásada obžalovací = akuzační princip (§ 2 odst. 8 TrŘ)
- Zásada veřejnosti (§ 2 odst. 10 TrŘ)
- Zásada ústnosti (§ 2 odst. 11 TrŘ)
- Zásada bezprostřednosti (§ 2 odst. 12 TrŘ)
- Zásada zajištění práva na obhajobu (§ 2 odst. 13 TrŘ)

Právo na spravedlivý proces

- čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně základních práv a svobod
- každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, spravedlivě a v přiměřené době nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění (tj. trestný čin, přestupek, či správní delikt) proti němu
- uvedené právo se netýká jen trestního řízení
- spravedlivým (řádným/férovým) je ten proces, který je veřejný, spravedlivý a rozhodnutý v přiměřené době nezávislým a nestranným soudem

- předvídatelnost (právní jistota), jasnost a srozumitelnost (pro koho píší zákony?) práva (situace 90. let min. století)
- občan musí být způsobilý předvídat, do jaké míry, která je rozumná při daných okolnostech případu, důsledky, které mohou vzniknout z jeho jednání; tyto důsledky nemusí být předvídatelné absolutní jistotou, pokud by tomu tak bylo, právo by se svázalo do přílišné rigidity
- čl. 35/1 Evropské úmluvy - podmínkou přijatelnosti stížnosti ze strany ESLP je vyčerpání efektivních vnitrostátních prostředků nápravy – pokud je ústavní stížnost neefektivní, nemusím ji podávat – od 1. 8. 2021 lhůta 4 měsíců (zkrácení z původních šesti)
- z práva spravedlivý proces vyplývá široký katalog dílčích procesních práv, která jsou blíže upravena v rámci zásad uvedených v Ústavě, Listině a trestním řádu (§ 2)

- Z judikatury:
- „...účelem trestního řízení přitom není jenom spravedlivé potrestání pachatele, účelem trestního řízení je rovněž „fair“ proces; existence řádného procesu je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu...“ (I. ÚS 781/04 ze dne 13.12.2005)
- „...účel trestního řízení, jímž je zcela jistě především snaha náležitě zjistit trestné činy a podle zákona jejich pachatele spravedlivě potrestat, nemůže být v právním státě nadřazen zásadě řádného zákonného procesu ...“ (III. ÚS 239/04 ze dne 17.6.2004)
- „...přijde-li spravedlnost pozdě, je to totéž jako by byla odmítnuta...“ (IV. ÚS 3892/18) - justice delayed is justice denied – pozdní spravedlnost, žádná spravedlnost

Veřejnost procesu

- čl. 38 LZPS - každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně; veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem
- „...smyslem práva na veřejné projednání věci, ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost verifikace důkazů, směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti. tato verifikace v případě svědecké výpovědi obsahuje dva komponenty: prvním je prověření pravdivosti skutkových tvrzení, druhým je potom možnost prověření věrohodnosti svědka....“ (Pl. ÚS 4/94)
- platí pouze pro hlavní líčení (§ 199 a násl. TrŘ)
- X možnost vyloučení veřejnosti (§ 200 TrŘ), neveřejnost řízení proti mladistvému (§ 54 odst. 1 ZSM)
- Vyhlášení rozsudku ale vždy veřejné! (§ 200 odst. 2 TrŘ)

- zásada veřejnosti hlavního líčení není právem obviněného, se kterým by mohl volně disponovat
- důvody pro vyloučení veřejnosti:
 - mravnost - obecný pohled, nemůže být rozhodující, že to co nepohorší mě, nepohorší ani jiné
 - veřejný pořádek a národní bezpečnosti (utajované informace)
 - soukromý život účastníků řízení - s ohledem na osobu např. obviněného, svědka lze očekávat zájem medií
- důvody pro vyloučení jednotlivce:
 - mladistvý
 - rušení důstojného průběhu - např. dress code jednací síně
 - opatření proti přeplňování jednací síně - tzv. na místenky – účast medií, příbuzenstva

Spravedlnost procesu

- § 2 odst. 5 TrŘ - OČTŘ nezjiřtují objektivní pravdu, ale skutkový stav bez důvodných pochybností
- do 31.12.1993 - zjiřtování skutečného stavu věci (tzv. zásada objektivní pravdy)
X dnes **zásada materiální pravdy**
- strany v hlavním líčení důkazy nejen navrhují, předkládají, ale i provádějí důkazy
- rovnost zbraní - procesní rovnost obžaloby a obhajoby („co můžu já, můžeš i ty“)
- doznání obviněného nezbavuje OČTŘ povinnosti zjiřtovat skutkový stav
- § 89 odst. 2 TrŘ - každá ze stran může důkaz vyhledat; skutečnost, že důkaz nevyhledal OČTŘ není automatickým důvodem k odmítnutí (viz znalecké dokazování v trestním řízení – předložení znaleckého posudku procesní stranou)

- neplatí princip „qui tacet (ubi loqui potuit et debuit) consentire videtur“ [„kdo mlčí (když mluvit mohl a měl), zřejmě souhlasí.“] - papež Bonifác VIII. (1235-1303) - mlčení obviněného nelze připočítávat k jeho tíži
- Zásada zákazu donucování k sebeobviňování (právo obviněného nevypovídat, rekognice osoby (pasivní) X rekognice podle hlasu (aktivní))
- Evropská úmluva tento zákaz výslovně neupravuje, ale ESLP jej dovozuje z čl. 6 odst. 1, 2 (právo na spravedlivý proces, presumpce nevinny)
- § 33 odst. 1 TrŘ – obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, není však povinen vypovídat, může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě (může lhát X křivá výpověď svědka)

Přiměřenost délky procesu

- čl. 38 LZPS - každý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů
- § 2 odst. 4 TrŘ - trestní věci se musí projednávat bez zbytečných průtahů a to zejména vazební věci a věci, ve kterých byl zajištěn majetek
- při rozhodování o respektování požadavku přiměřené délky jako jednoho z aspektů práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 6 odst. 1 Úmluvy zvažuje ESLP na jedné straně zájem stěžovatele na rychlém vyřízení věci a na straně druhé obecný zájem na řádném výkonu spravedlnosti (např. Debbasch proti Francii, rozsudek ESLP, 3. 12. 2002, č. 49392/99, § 43)
- otázku přiměřenosti délky řízení ESLP zkoumá ve světle konkrétních okolností daného případu charakterizujících čtyři základní kritéria: složitost věci, chování stěžovatele, postup státních orgánů a význam řízení pro stěžovatele (např. – mezi mnoha jinými – Süßmann proti Německu, rozsudek velkého senátu ESLP, 16. 9. 1996, č. 20024/92, § 48; Frydlender proti Francii, rozsudek velkého senátu ESLP, 27. 6. 2000, č. 30979/96, § 43)
- + páté kritérium, které ESLP za takové zpravidla neoznačuje, ale vždy zohledňuje počet stupňů soudní soustavy, na kterých byla věc projednávána

- význam zásady rychlosti trestního řízení je podstatný, není ale vedoucím principem trestního řízení, není cílem trestního řízení, není absolutní zásadou trestního řízení
- průtah v některé fázi trestního řízení je tolerovatelný, pokud řízení jako celek je skončeno v přiměřené lhůtě
- ESLP nevyvodil z porušení článku 6/1 Úmluvy povinnost smluvního státu automaticky kompenzovat průtahy v řízení zastavením trestního stíhání nebo zmírněním trestu, současně takovou formu kompenzace připustil
- dojde-li k porušení práva na spravedlivý proces z hlediska rychlosti trestního řízení, vzniká obviněnému nárok na kompenzaci od státu

- lhůty v trestním řízení - zákonné a soudcovské (lhůta pro ustanovení obhájce není určena zákonem, hodiny, dny dle situace)
 - § 159 TrŘ - lhůta pro skončení prověřování - 2, 3, 6 měsíců
 - § 167 TrŘ - lhůta pro skončení vyšetřování - 2, 3 měsíce
 - § 170 TrŘ - lhůta pro skončení vyšetřování - 6 měsíců
 - § 181 TrŘ - lhůta pro nařízení hlavního líčení - 3 týdny, 3 měsíce
 - § 129 TrŘ - lhůta pro písemné vyhotovení rozsudku - max. 20 pracovních dnů
- možnost prodloužení uvedených lhůt a to bez sankce – má takové lhůta pak smysl?
- není stanovena lhůta pro délku hlavního líčení
- § 72a TrŘ – maximální délka trvání vazby - zde se pojí zásada přiměřenosti a zásada rychlosti - přečin, zločin, zvláště závažný zločin, výjimečný trest

Nezávislý a nestranný soud

- čl. 81 a 82 Ústavy – soudnictví jménem republiky vykonávají nezávislé soudy, soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí, jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat
- čl. 36 odst. 1 LZPS - každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu
- čl. 38 odst. 1 LZPS - nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci; příslušnost soudu i soudce stanoví zákon
- nezávislostí se rozumí vyloučení možnosti účinně působit na svobodnou tvorbu vůle soudců, nestrannost (nezávislost na stranách) představuje absenci vztahu soudu k jedné ze stran řízení....“ (Pl. ÚS 11/04)
- „...obecné soudy jsou povinny postupovat vůči obviněnému nestranně, tedy nic v jejich postupu nesmí naznačovat, že předjímají výsledek řízení na základě negativního hodnocení osoby obviněného [...] mezi takové případy patří to, když obecný soud vyvozuje skutkové závěry taktéž ze skutečností souvisejících s povahovými rysy obviněného, které pro posouzení určité skutkové otázky nemají žádný význam ani nemůže okruh důkazů uzavírat na poukaz na předchozí trestnou činnost obviněného...“ (I. ÚS 2726/14)

- Princip vázanosti soudce zákonem (čl. 95 Ústavy)
- Otázka skutečné vázanosti soudce pouze zákonem (vliv vnitřních přesvědčení, politických názorů, životních postojů ...)
- zásada volného hodnocení důkazů (§ 125 TrŘ)

Stádia trestního řízení

- Představují jednotlivé časové úseky, v nichž OČTŘ a další subjekty plní své úkoly (povinnosti) a vykonávají svá práva s cílem dosáhnout účelu trestního řízení
- Předsoudní stadia x soudní stadia - § 12 odst. 10 TrŘ
- Předsoudní:
 - přípravné řízení (prověřování -> vyšetřování)
- Soudní:
 - předběžné projednání obžaloby – fakultativní
 - hlavní líčení - obligatorní
 - řízení o opravných prostředcích - fakultativní (pokud jsou opravné prostředky podány X právo účastníků vzdát se odvolání, zkrácené vyhotovení rozsudku)
 - vykonávací řízení - obligatorní
- **stadium** není totožný pojem jako **fáze** (nezaměňovat) - fáze představuje vnitřní členění stadia (např. stadium přípravného řízení, fáze prověřování)

Předsoudní stádia

- Přípravné řízení (fáze prověřování a vyšetřování) – určeno především k prověření skutečností, zda jde o trestný čin a kdo jej spáchal (verifikační a filtrační funkce)
- Úsek trestního řízení od sepsání záznamu o prvním úkonu trestního řízení (počátek dozoru SZ nad činností PO)
- Neveřejnost, převážně písemná forma, není bezprostřední
- Prověřování - účelem je objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin - § 158 odst. 3 TrŘ
- Vyšetřování - účelem je co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledat důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu včetně osoby pachatele a následku trestného činu - § 164 odst. 1 TrŘ
- Standardní/rozšířené (s dokazováním)/zkrácené přípravné řízení (skončení řízení do 14 dnů, TOS do 5 let)

Orgány činné v přípravném řízení

- Policejní orgán (vymezeno v § 12 odst. 2 TrŘ, zpravidla SKPV)
- Státní zastupitelství (tzv. dozorující státní zástupce)
- Soud (k provádění úkonů v přípravném řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh - § 26 odst. 1 TrŘ)
- Úkony obviněného a jeho obhájce a úkony dalších osob (poškozený, osoba zúčastněná na TrŘ)

Policejní orgán

- Je zpravidla „iniciátorem“ TŘ – přípravné řízení zpravidla začíná na základě podání trestního oznámení nebo vlastní (operativně-pátrací) činnosti policejního orgánu
- Shromažďování důkazů a dalších podkladů, na jejichž základě SZ podává obžalobu
- Tvorba vyšetřovacích (X kriminalistických) verzí
- PO zahajuje trestní stíhání konkrétní osoby (osobě musí být usnesením oznámeno, z čeho je obviněna a musí být poučena o svých právech)
- Na konci prověřování může PO věc odložit (usnesení o odložení je prozatimní -> nevytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté)
- Návrh na podání obžaloby vypracovává PO

Státní zástupce

- V přípravném řízení tzv. *dominus litis*
- Povinnost stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví (zásada legality)
- Dozor v přípravném řízení - § 174 TrŘ
- Výlučná návrhová oprávnění - např. návrh na vydání k příkazu o provedení domovní prohlídky (§ 83 odst. 1 TrŘ), nebo návrh na vydání příkazu k provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (§ 88 odst. 2 TrŘ)
- Vydání meritorních rozhodnutí – o zastavení trestního stíhání dle § 172 TrŘ či o přerušení trestního stíhání dle § 173 TrŘ
- vypracovává a podává obžalobu, návrh na potrestání, návrh na schválení dohody o vině a trestu

- podle § 174/2 TŘ je státní zástupce oprávněn:
 - dávat závazné pokyny k vyšetřování trestných činů
 - vyžadovat od policejního orgánu spisy, dokumenty, materiály a zprávy za účelem prověrky
 - zúčastnit se provádění úkonů policejního orgánu, osobně provést jednotlivý úkon nebo i celé vyšetřování a vydat rozhodnutí v kterékoliv věci
 - vracet věc policejnímu orgánu se svými pokyny k doplnění
 - rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření policejního orgánu, která může nahrazovat vlastními
 - přikázat, aby úkony ve věci prováděla jiná osoba služebně činná v policejním orgánu + výlučná oprávnění státního zástupce (§ 175/1 TŘ)
- Specifické postavení SZ vůči PO

Soud

- K provádění úkonů v přípravném řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh (§ 26 odst. 1 TrŘ)
- Soud, u něhož státní zástupce podal návrh, se stává příslušným k provádění všech úkonů soudu po celé přípravné řízení, pokud nedojde k postoupení věci z důvodu příslušnosti jiného státního zástupce činného mimo obvod tohoto soudu (§ 26 odst. 2 TrŘ)
- *„...pokud příslušný návrh podává státní zástupce krajského nebo vrchního státního zastupitelství, je třeba aplikovat obecnou úpravu místní příslušnosti soudů v trestním řádu a místní příslušnost okresního soudu určit podle kritérií stanovených v § 18 TR, tj. z množiny okresních soudů, v jejichž obvodech krajské nebo vrchní státní zastupitelství působí, zvolit ten, jehož místní příslušnost těmto kritériím odpovídá...“* - nález ÚS ze dne 19. 4. 2019, sp. Zn. Pl. ÚS 4/2014

- Úkony soudu v přípravném řízení:

- ustanovení obhájce obviněnému (§ 39 odst. 1 TrŘ)
- rozhodování o vzetí obviněného do vazby (§ 68 a 73b odst. 1 TrŘ)
- vydání příkazu k zatčení obviněného (§ 69 odst. 1 TrŘ)
- vydání příkazu k zadržení podezřelého (§ 76a odst. 1 TrŘ)
- vydání příkazu k domovní prohlídce (§ 83 odst. 1 TrŘ)
- vydání příkazu k prohlídce jiných prostor a pozemků (§ 83a odst. 1 TrŘ)
- nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (§ 88 odst. 1 a 2 TrŘ)

Soudní stádia trestního řízení

- Předběžné projednání obžaloby - jeho účelem je, aby se do trestního řízení dostaly pouze věci, které tam patří (§ 185 a násl. TrŘ); samosoudce předběžné projednání věci neprovádí, ale obžalobu má povinnost „přezkoumat“ sám
- Hlavní líčení – nekoná se vždy (subsidiární povaha) – pouze pokud:
 - nebylo rozhodnuto jinak při předběžném projednání obžaloby (§ 185 až § 195 TrŘ)
 - nebylo učiněno rozhodnutí mimo hlavní líčení (§ 231 TrŘ – zastavení trestního stíhání, přerušení, schválení dohody o vině a trestu)
 - nebyl vydán trestní příkaz nebo byl-li podán proti vydanému trestnímu příkazu odpor (§ 314e až § 314g TrŘ)

- Řízení o opravných prostředcích – jen tehdy, pokud jsou podány; devolutivní a suspenzivní účinek (obviněná osoba nenastupuje TOS, může ale zůstat ve vazbě); řádné (vady skutkové i právní)/mimořádné(vady právní)opravné prostředky
- Vykonávací řízení - směřuje k zajištění výkonu jednotlivých uložených trestů a ochranných opatření a jeho účelem je nucené uskutečnění obsahu rozhodnutí příslušného orgánu činného v trestním řízení (§ 315 TrŘ)
- Řízení o zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu - jeho účelem je náprava ústavnosti porušené nezákonným rozhodnutím nebo zákaz provádět jiné nezákonné zásahy orgánu veřejné moci (§ 314h a násl. TrŘ)

Subjekty trestního řízení

- Soud
- Státní zastupitelství
- Policejní orgán
- Pomocné osoby orgánů činných v trestním řízení
- Osoba, proti které se řízení vede
- Obhájce a jiné osoby s obhajovacími právy
- Poškozený
- Zúčastněná osoba

Osoba, proti které se řízení vede

- Podezřelý (zadržený podezřelý, podezřelý ve zkráceném přípravném řízení)
- Obviněný (§ 33 odst. 1 a 2 TrŘ)
- Obžalovaný (§ 12 odst. 8 TrŘ)
- Odsouzený (§ 12 odst. 9 TrŘ)

Podezřelý

- = osoba, u níž je dán některý z důvodů vazby, a proto ji policejní orgán může v naléhavých případech i zadržet, i když dosud proti ní nebylo zahájeno trestní stíhání (§ 76 odst. 1 TrŘ)
- Zadržanou podezřelou osobu musí PO vyslechnout a lze u ní vykonat osobní prohlídku
- Podezřelý ve zkráceném přípravném řízení = osoba, která byla přistižena při činu nebo bezprostředně po něm, nebo osoba, proti které byly v průběhu prověřování zjištěny skutečnosti, které by jinak odůvodňovaly zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné v zákonné lhůtě postavit před soud (§ 179b odst. 4 TrŘ – lhůta 2 týdnů)

Obviněný

- = ten, proti němuž bylo zahájeno trestní stíhání a to až do nařízení hlavního líčení soudem (X někdy mylně uváděno do podání obžaloby)
- Obviněný jako legislativní zkratka – pokud z povahy věci nevyplývá něco jiného, rozumí se obviněným též obžalovaný a odsouzený
- Musí mu být dána možnost, aby se vyjádřil ke svému obvinění
- V zákonem stanovených případech nutná obhajoba (§ 36 TrŘ)
- Může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě (X právo nevypovídat), může nahlížet do spisu (vč. poznámek, výpisů a kopií), může činit návrhy a podávat opravné prostředky; po skončení vyšetřování může učinit návrh na jeho doplnění

Výslech obviněného

- výpověď obviněného je pouze výpověď, která byl učiněna po zahájení trestního stíhání, a nikoliv vysvětlení podezřelého dle § 158 odst. 3a TrŘ, výpověď zadržného podezřelého dle § 76 odst. 3 a 5 TrŘ, výpověď podezřelého ve zkráceném přípravném řízení dle § 179b odst. 3 TrŘ
- způsobilost být obviněným a vypovídat v trestním řízení není nikterak omezena, ani se neváže na způsobilost být pachatelem trestného činu (i osoba omezená na svéprávnosti, pokud byla obviněna, může vypovídat – k tomuto jejím stavu pak samozřejmě musí přihlídnout v rámci taktiky prováděného výslechu)
- postup při vedení výslechu vychází především z poznatků kriminalistiky

Obžalovaný

- Po nařízení hlavního líčení se obviněný označuje jako obžalovaný (zároveň mu musí být doručena obžaloba)
- Má právo být přítomen při projednávání věci
- Má právo na závěrečnou řeč, kterou pronáší vždy poslední a má též právo na tzv. poslední slovo
- Má právo podávat opravné prostředky (řádné i mimořádné)
- Má právo na (účinnou) obhajobu

Odsouzený

- Ten, proti němuž byl vydán odsuzující rozsudek nebo trestní příkaz, který již nebyl právní moci
- Nemá možnost podávat řádné opravné prostředky (pouze mimořádné)
- Odsouzený je předmětem výkonu rozhodnutí (zejména pravomocně uložené a vykonatelné tresty a ochranná opatření)

Právo na obhajobu

- Tři základní složky:
 - Právo hájit se sám a prostředky podle vlastního uvážení (obhajoba materiální)
 - Právo mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby (obhajoba formální)
 - Právo vyžadovat od OČTŘ takový postup, aby byl zjištěn skutkový stav, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí
- Dosažení spravedlivého rozhodnutí v TŘ nelze zabezpečit bez plného uplatnění práva na obhajobu ve všech jeho složkách
- Právo na obhajobu vychází z čl. 40 odst. 3 a 4 LZPS
- Právo na poskytnutí patřičného času k přípravě obhajoby
- Základní práva obviněného - § 33 TrŘ

- **Jednotlivá práva:**

- Právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které jsou obviněnému kladeny za vinu a k důkazům o nich
- Právo uvádět okolnosti a důkazy svědčící k jeho obhajobě, vyjadřovat se k důkazům a právo důkazy vyhledat, předložit nebo navrhnout jejich provedení
- Právo činit návrhy a podávat žádosti
- Právo podávat opravné prostředky
- Právo zvolit si obhájce a radit se s ním (i během úkonů prováděných OČTŘ X odpověď na již položenou otázku)

Poškozený

- = ten, komu pachatel trestným činem ublížil na zdraví, způsobil majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil (§ 43 odst. 1 TrŘ)
- X poškozeným není ten, kdo se subjektivně cítí trestným činem poškozen, avšak vzniklá újma není v příčinné souvislosti s trestným činem nebo není kryta zaviněním pachatele (§ 43 odst. 2 TrŘ)
- Řízení o narovnání – okruh poškozených je omezen (ne ten, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení)
- Může být subjektem tzv. adhezního řízení

Zúčastněná osoba

- = osoba rozdílná od obviněného, jejíž věc nebo jiná majetková hodnota byla nebo podle návrhu má být zabrána (§ 42 odst. 1 TrŘ)
- Je stranou řízení
- Může být FO i PO
- Zabrání věci jako ochranné opatření
- Má právo se k věci vyjádřit (je jí doručena obžaloba)
- Má právo na závěrečnou řeč a na doručení rozsudku
- Právo zúčastněné osoby zvolit obviněnému obhájce

Trestní oznámení

- Povinnost OČTŘ přijímat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 158 odst. 2 TrŘ)
- Podání, které se posuzuje podle svého obsahu (§ 59 TrŘ) X neplatí výzva k doplnění podání
- Podává se k PO nebo SZ
- Trestní oznámené mohou přicházet od státních orgánů, FO, PO
- Lze podat i ústně do protokolu (v přípravném řízení), oznamovatel musí být poučen o odpovědnosti za vědomě nepravdivé údaje (X TČ křivého obvinění podle § 345 TrZ)

- Je-li trestní oznámení učiněno ústně do protokolu, je třeba oznamovatele vyslechnout (podání vysvětlení X výslech)
- Oznámení o trestném činu není důkazem, OČTŘ se o ně nemohou opírat při stanovení skutkového stavu věci (R 46/1993)
- *„Trestní oznámení může být důkazním prostředkem toliko ke zjištění poznatků o předmětu důkazu (tj. v tomto smyslu důkazem), jen ohledně samotných okolností, za nichž bylo toto oznámení podáno, např. kdy, kde, kdo, s kým, ohledně čeho je učinil apod. [...] Naopak trestní oznámení nemůže být důkazem ohledně skutečností v něm tvrzených (tj. ohledně vlastního obsahu tohoto oznámení)“* (Stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 9. 2019, sp. zn. Tpjn 300/2019)

Děkuji za pozornost

david.texl@mail.muni.cz